

พหุวัฒนธรรม เส้นทางประชาธิปไตย ในโลกมุสลิม

บทนำ

หลังจากที่อาณานิคมตะวันตกล่มสลายอย่างเป็นทางการอย่างสมบูรณ์ในปี 1924 โลกมุสลิมก็ตกอยู่ในภาวะระส่ำระสาย มุฮัมหมัดอิดริส หนูฮาปริง (2016b) ผู้เกาะติดและสนใจข้อถกเถียงการเมืองในโลกมุสลิมให้ทัศนะว่า นักปราชญ์ในโลกมุสลิมในช่วงเวลานั้นมีแนวทางในการแก้วิกฤตดังกล่าวสามแนวทางด้วยกัน คือ การเรียกร้องกลับไปหาระบอบคาลิฟาห์ที่รวมอำนาจรัฐและศาสนาอยู่ที่ผู้นำคนเดียว การแยกการเมืองออกจากศาสนา และการปฏิรูปสังคมและการรวมกลุ่มอิสลาม อย่างไรก็ตาม

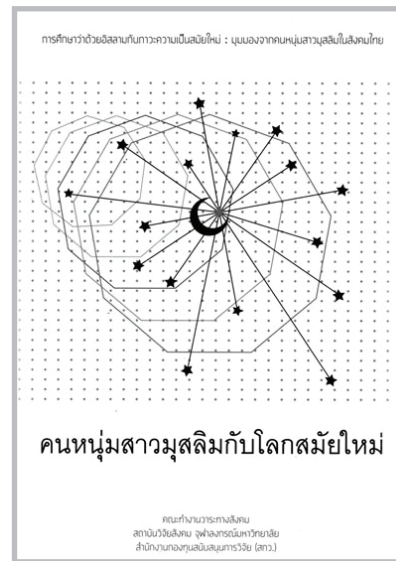
พัฒนาการทางการเมืองในโลกมุสลิมตั้งแต่ปีดังกล่าวจนถึงปัจจุบันชี้ให้เห็นว่าเส้นทางการมุ่งสู่กระบวนการสร้างประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยากแม้ประเทศเหล่านั้นจะมีปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและสถาบันการเมืองเป็นอุปสรรคสำคัญก็ตาม พลวัตล่าสุดที่น่าสนใจคงเห็นจะเป็นการขยับเขยื้อนทางความคิดในปี 2016 ของพรรคอัลนะฮ์ดะในประเทศตูนิเซียที่มีนักคิดอย่างราชิดกันนุซี เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคในการก้าวออกจากอิสลามการเมืองไปสู่การเมืองของมุสลิมที่นิยมประชาธิปไตย

คำสอนกระแสหลักอย่างหนึ่งที่มุสลิมหลายคนรับมาผ่านการกล่อมเกลาตั้งแต่เด็กคือความเชื่อที่ว่า ในอิสลามไม่มีการแยกกันระหว่างศาสนาและการเมือง ประชาธิปไตยเข้ากันไม่ได้กับอิสลามเพราะประชาธิปไตยให้สิทธิเสรีภาพกับมนุษย์มากกว่าพระเจ้าผู้สร้าง พระผู้สร้างมนุษย์และจักรวาลย่อมรู้ดีกว่ามนุษย์ว่าอะไรควร อะไรไม่ควร ด้วยเหตุนี้พระเจ้าจึงประทานกฎหมายที่เรียกรวมๆว่า “ชารีอะฮ์” มาให้กับมนุษยชาติผ่านท่านศาสดามูฮัมหมัด (ﷺ) ดังนั้น การยอมรับหลักการประชาธิปไตยจึงเปรียบเสมือนการยอมรับการปฏิเสธอธิปไตย อาญาสิทธิ และกฎหมายของพระเจ้า (حاكمية) ในแง่หนึ่งไปโดยปริยาย ในแง่นี้ มีพิกัดต้องพูดต่อให้ยืดยาว อิสลามกับประชาธิปไตยในเชิงหลักการไม่มีวันไปด้วยกันได้ อีกทั้งแนวคิดดังกล่าวยังสนับสนุนข้อสังเกตของซามูเอล ฮันทิงตัน (1984, 20) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ชาวอเมริกันคนสำคัญที่ชี้ว่า วัฒนธรรมอิสลามเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยในโลกมุสลิมอีกด้วย อย่างไรก็ตามบทความนี้ตั้งข้อสังเกตกับชุดความคิดข้างต้นและต้องการสำรวจสิ่งที่กำลังเป็นไปในโลกมุสลิมโดยชี้ให้เห็นว่าไม่ว่ามุสลิมจะยอมรับหลักการประชาธิปไตยได้หรือไม่ มุสลิมก็ต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับประชาธิปไตยไม่วันใดก็วันหนึ่ง

ประชาธิปไตยไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับมุสลิม

ในขณะที่การถกเถียงเรื่องอิสลามกับประชาธิปไตยเป็นประเด็นที่สำคัญในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบในโลกมุสลิม งานเขียนว่าด้วยประชาธิปไตยของนักวิชาการมุสลิมไทยก็ไม่ได้เป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทยมุสลิม มีนักวิชาการมุสลิมไทยหลายท่านที่ศึกษาและเขียนบทความวิชาการในประเด็นดังกล่าวมาก่อนแล้ว เช่น บทความใน

หนังสือเรื่อง “คนหนุ่มสาวกับมุสลิมในโลกสมัยใหม่” หากกล่าวโดยเฉพาะ บทความของเอกรินทร์ ต่วนศิริ (2015) มูฮัมหมัดอิลยาส หน้้าปริง (2016b) และ นูชมอรี ยีหมะ (2557) น่าจะเป็นข้อถกเถียงที่สำคัญในประเด็นดังกล่าว งานเขียนเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า ประชาธิปไตยไม่น่าจะเป็นของแปลกกับมุสลิมแต่ในทางกลับกันมันน่าจะไปด้วยกันได้และควรเป็นอย่างนั้น ยกตัวอย่างเช่น มูฮัมหมัดอิลยาส (2016b) ได้กล่าวสรุปว่า

“แม้คำว่าประชาธิปไตยไม่มีปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานและฮาดิษ แต่ความคิดเกี่ยวกับการปรึกษาหารือ (ชูรอ) ซึ่งเป็นสาระสำคัญของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (democratic government) เป็นความคิดหรือหลักการที่มุสลิมมีส่วนร่วมกันกับสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ โดยอัลกุรอานได้กล่าวไว้อย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญทางด้านการเมืองการปกครองในอิสลาม”

ในทำนองเดียวกัน เอกรินทร์ ต่วนศิริ (2015, pp. 112-119) ได้สรุปรวบยอดจากการอ่านบทความในหนังสือเรื่อง “คนหนุ่มสาวกับมุสลิมในโลกสมัยใหม่” ว่าประชาธิปไตยแม้จะไม่ใช่คำตอบสุดท้าย

**ความเป็นจริงในโลกมุสลิมในปัจจุบันชี้ให้เห็นว่า
ประชาธิปไตยได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง และส่วนสำคัญในการจัดการ
การเมืองการปกครองของสังคมแล้ว หากจะมองหาตัวอย่างในโลกมุสลิม
ประเทศตุรกีเป็นประเทศมุสลิมประเทศแรกและเก่าแก่ที่สุด
ในการมุ่งเข้าสู่กระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย**

ของปัญญาชนมุสลิมแต่ก็เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการต่อรองความเป็นมุสลิมในสังคมไทย ในโลกวิชาการตะวันตก งานเขียนของ ฎอริก รอมฎอน (Ramadan, 1999) ศาสตราจารย์ด้านอิสลามศึกษา ร่วมสมัยแห่งมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด น่าจะเป็นตัวแทนในการอธิบายประเด็นนี้ได้ ในหนังสือเรื่อง To Be a European Muslim รอมฎอน ชี้ให้เห็นว่าบรรยากาศของประชาธิปไตยเป็นผลดีกับมุสลิมยุโรปในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในโลกมุสลิมชนส่วนใหญ่เสียอีก อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญในเรื่องดังกล่าวได้ขยายไปไกลเกินกว่าคำถามที่ว่าอิสลามกับประชาธิปไตยเข้ากันได้หรือไม่ งานดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นความจริงประการหนึ่งว่า เราแทบจะไม่สามารถหลีกเลี่ยงระบอบประชาธิปไตยได้ มุสลิมและโลกมุสลิมจะต้องอยู่กับมันไม่วันนี้ก็พรุ่งนี้ ไม่ว่าจะชอบหรือไม่มันเป็นความเป็นจริงในโลกปัจจุบัน

รอมฎอน เป็นนักวิชาการคนสำคัญคนหนึ่งที่วิพากษ์วิจารณ์ความอีหลัอีเหลือของชาติตะวันตกในการผลักดันค่านิยมและระบอบประชาธิปไตยในตะวันออกกลางมาโดยตลอด แต่ขณะเดียวกันเขาไม่ได้ปฏิเสธว่าประชาธิปไตยไม่ได้เป็นทางเลือกสำหรับประเทศมุสลิม ระบอบประชาธิปไตยในตัว

ของมันเองทำให้มุสลิมในโลกตะวันตกมีโอกาสมีศักยภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในทางกลับกัน ปัญหาหลักที่รอมฎอนชี้ให้เห็นไม่ได้อยู่ที่การใช้ระบอบประชาธิปไตยแต่เป็นการเลือกปฏิบัติและการไม่คงเส้นคงวาของชาตินิยมอำนาจต่างหาก ในการผลักดันกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยในโลกมุสลิม นักวิชาการมุสลิมจำนวนหนึ่งที่มีความเห็นสอดคล้องกับรอมฎอนอย่างเช่น โลหีย ซาฟี (Safi, 2003) นักรัฐศาสตร์มุสลิมชาวซีเรีย อเมริกัน และอันวาริ อิบรอฮีม นักการเมืองมาเลเซีย หัวก้าวหน้าคนสำคัญ ก็มองว่าไม่ว่าชาติตะวันตกจะสนับสนุนกระบวนการดังกล่าวหรือไม่ ประชาธิปไตย (การบูรณาการอิสลามกับประชาธิปไตย) แทบเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้สำหรับการปกครองประเทศในยุคปัจจุบัน (Marquardt, Ramadan, Bencheikh, & Ibrahim, 2015; Sasakawa Peace Foundation, n.d.)

ประชาธิปไตยกับสิ่งที่เป็นไปได้ในโลกมุสลิม

หากกล่าวให้ถึงที่สุด ประชาธิปไตยจะดีหรือไม่ดีกับประเทศมุสลิมนั้นไม่ได้อยู่ที่การผลักดันของชาตินิยมอำนาจตะวันตกเป็นสำคัญเท่านั้นแต่ต้อง

มาจากการตระหนักรู้ของผู้คนในโลกมุสลิมเองด้วย อย่างที่ผู้เขียนได้อธิบายไว้ในบันทึกจากตุรกีว่า ด้วยผลประชาชาติถึงประชาธิปไตยไทย ตอนที่ 2 (อันวาร์ กอมะ, 2017) ว่าการผลักดันของชาติมหาอำนาจตะวันตกนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความพยายามในการสร้างสันติภาพโลกภายใต้กรอบคิดแบบสันติภาพบนฐานประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ความเป็นจริงในโลกมุสลิมในปัจจุบันชี้ให้เห็นว่าประชาธิปไตยได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งและส่วนสำคัญในการจัดการการเมืองการปกครองของสังคมแล้ว หากจะมองหาตัวอย่างในโลกมุสลิมประเทศตุรกีเป็นประเทศมุสลิมประเทศแรกและเก่าแก่ที่สุดในการมุ่งเข้าสู่กระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย ดังนั้นการมุ่งสู่การหยั่งรากลึกของประชาธิปไตยในประเทศตุรกีถือเป็นภารกิจแห่งชาติที่สำคัญที่รับรู้กันได้โดยนักวิชาการและคนทั่วไป เชลิม (2017) นักศึกษาปริญญาเอกด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศชาวตุรกี ได้ให้ทัศนะว่าเหตุที่ตุรกีต้องการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสหภาพยุโรป (EU) นั้นก็เพื่อเป็นการการันตีว่าประเทศของเราจะมีสิทธิ

เสรีภาพ ความเป็นประชาธิปไตย และมีความเป็นสมัยใหม่อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ อีกนัยหนึ่ง การเข้าเป็นสมาชิกสหภาพยุโรปอย่างสมบูรณ์ของตุรกีไม่ได้เป็นความต้องการของสหภาพยุโรปตั้งแต่ต้น ในทางกลับกัน ความพยายามดังกล่าวนอกจากจะเป็นแรงปรารถนาของตุรกีในการเป็นส่วนหนึ่งของทวีปยุโรป และค่ายประชาธิปไตยเสรีนิยมตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมาแล้ว อีกทั้งยังเป็นหลักไมล์ของพัฒนาประเทศตุรกีเองอีกด้วย (แม้ว่าล่าสุดเราจะเห็นท่าทีของประธานาธิบดีเรเจป ตอยยิบ แอร์โดอัน ที่สื่อว่าตุรกีอาจจะทำประชามติเพื่อออกจากการขอเป็นสมาชิก EU ก็ตาม) ในทำนองเดียวกัน พัฒนาการเชิงบวกลักษณะดังกล่าวสามารถพบเห็นได้เช่นกันในประเทศอินโดนีเซีย โมร็อกโก และตูนิเซียซึ่งกำลังอยู่ในกระบวนการทำให้ประเทศของตัวเองเป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็งมากขึ้น นอกจากนั้นประเทศคูเวต บาห์เรน และกาตาร์ต่างก็มีการปรับตัวทางการเมืองเพื่อเปิดพื้นที่ให้กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กับประชาชนมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้นการตระหนักรู้ของมุสลิมเองจึงเป็นสิ่งสำคัญในการทำความเข้าใจพัฒนาการของโลกมุสลิมและกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยในบ้านของตัวเองและบริบทรอบๆ ตัวเรา

ในการศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์และการเมืองเปรียบเทียบนั้น ถ้าหากระบอบประชาธิปไตยเป็นจุดหมายปลายทางในด้านหนึ่งของการพัฒนาทางการเมืองแล้ว เรามีระบอบเผด็จการอยู่อีกด้านหนึ่งของเส้นทางการพัฒนาดังกล่าว สังคมในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ซึ่งแตกต่างจากรบอบประชาธิปไตยแบบคลาสสิกนั้นมึลักษณะเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีความหลากหลาย และไม่ได้เป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ระบอบ

การปกครองแบบประชาธิปไตยสมัยใหม่จึงก่อกำเนิดมาเพื่อรองรับความหลากหลายดังกล่าวโดยการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้มีการแข่งขันจากหลายกลุ่มก้อนของสังคมภายใต้กฎกติกาที่สังคมยอมรับร่วมกัน ในทางตรงกันข้ามระบอบเผด็จการนั้นนิยมการปกครองแบบรวมศูนย์กลางทางอำนาจปิดพื้นที่ทางการเมืองและเสรีภาพ และกำหนดนโยบายจากบนลงสู่ล่าง สาเหตุหนึ่งที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าลักษณะของระบอบหลังนั้นเป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงให้ผู้มีอำนาจและชนชั้นนำสามารถรักษาสถานภาพและผลประโยชน์ของตนเองในสังคมได้ต่อไปอย่างไรก็ดี ลักษณะดังกล่าวเป็นสภาพของสังคมก่อนสมัยใหม่ในยุโรปซึ่งในที่สุดแล้วไม่สามารถทนทานต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ (Elliott, 1994, 281-283) การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรมทำให้เกิดชนชั้นใหม่ในสังคมที่มีข้อเรียกร้องทางการเมืองมากขึ้น เช่นความต้องการด้านสวัสดิการทางสังคม โอกาสในการศึกษาและการทำงานในองค์กรของรัฐที่เท่าเทียมกัน การประกันราคาสินค้าเกษตรกรรม การอุดหนุนภาคเกษตรกรรมและท่องเที่ยว การมีพื้นที่ทางการเมืองและช่องทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มากขึ้น รวมถึงการคุ้มครองสิทธิพลเมืองและสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ดังนั้นถ้าสังคมการเมืองมีทางเลือกระหว่างเส้นทางไปสู่ระบอบเผด็จการและประชาธิปไตยแล้ว งานทางด้านประชาธิปไตยเปรียบเทียบกับชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการของสังคมการเมืองสมัยใหม่หลังยุคสงครามเย็นนั้นยากที่จะหลีกเลี่ยงการมุ่งสู่กระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยได้ ซึ่งก็คือสภาพที่ประเทศมุสลิมในโลกมุสลิมโดยเฉพาะประเทศในตะวันออกกลางในปัจจุบันกำลังประสบอยู่

ความย้อนแย้งและบริบทที่ขาดหายไป?

สำหรับนักวิชาการที่ให้ความสำคัญไปที่การศึกษาวัฒนธรรมการเมืองแล้ว วัฒนธรรมอิสลามหรืออาหรับ ถือเป็นอุปสรรคในการมุ่งสู่กระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย (Huntington, 1991) สาเหตุอันหนึ่งเนื่องมาจากว่าสังคมการเมืองในโลกมุสลิมและอาหรับให้ความสำคัญกับเสถียรภาพทางการเมืองมากกว่าผลลัพธ์อื่นๆ คำพูดที่ว่า “มีชีวิตอยู่ภายใต้ผู้ปกครองที่อธรรม [แต่มีอำนาจที่เข้มแข็ง] สามารถสร้างเสถียรภาพในสังคมได้” 60 ปี ดีกว่ามีชีวิตอยู่ภายใต้ความไร้ระเบียบเพียง 1 วัน” ได้กลายเป็นวาทกรรมสำคัญในมุสลิมบางกลุ่มที่มูฮัมหมัด อิลยาส หัวำปริง (2016a) พยายามตั้งคำถามว่ายังใช้ได้อยู่อีกหรือไม่ ข้อสังเกตดังกล่าวไม่เพียงชี้ให้เห็นสาเหตุว่า ทำไมปัญญาชนมุสลิมที่ดีความคำสอนอิสลามแบบเถรตรงจึงมีความโน้มเอียงไปสู่การต่อต้านประชาธิปไตยและสนับสนุนระบอบเผด็จการเท่านั้น แต่ในทางกลับกันก็ทำให้เราเห็นว่าการเดินทางของความคิดในการจัดการการปกครองในยุคก่อนได้มีพื้นที่อย่างมั่นคงในสังคมวิชาการมุสลิมในยุคปัจจุบันเช่นกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสำเร็จ

อันนี้เป็นความต่อเนื่องของแนวคิดทางการเมืองในสังคมยุคกลางของโลกมุสลิมที่สะสมอยู่ในระบบศักดินา ชนเผ่า และรัฐเทวนิยมที่สนับสนุนสภาพและผลประโยชน์ของชนชั้นนำที่ปกครองประเทศหรือสังคมนั้นๆ วัฒนธรรมการเมืองของโลกมุสลิมในศตวรรษที่ผ่านมาจึงอยู่ในสภาพที่มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองแบบบนลงล่างมากกว่าแบบล่างขึ้นบนโดยมีศาสนาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของมวลชนให้เชื่อฟังเจ้าผู้ปกครองอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตามสภาพการเมืองของโลกในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปจากอดีตมากแล้ว ตุรกีไม่ใช่อาณาจักรออตโตมันที่ยิ่งใหญ่อีกต่อไปแต่เป็นรัฐชาติที่ตั้งอยู่บนผลประโยชน์แห่งชาติ ระเบียบโลกที่ไร้ซึ่งอำนาจศูนย์กลาง และการต่อสู้เพื่อการอยู่รอดของประเทศของตนเองเป็นพื้นฐานสำคัญ

เหตุการณ์ความขัดแย้งล่าสุดที่ปรากฏขึ้นเมื่อวันจันทร์ที่ 5 มิถุนายน 2560 เกี่ยวกับการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างหกประเทศอาหรับ (ซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอาหรับเอมิเรต บาห์เรน อียิปต์ ลิเบีย และเยเมน) กับประเทศกาตาร์ (ไทยรัฐออนไลน์, 2017) ไม่เพียงตอกย้ำให้มุสลิมต้องกลับมาทบทวนความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของการเมืองระหว่างประเทศที่กล่าวไปข้างต้นแล้ว

เท่านั้นแต่ได้ตั้งคำถามถึงการมีอยู่จริงของความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันของโลกมุสลิมโดยตรงไปตรงมา เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ ซากี พิทักษ์คัมพล (Zakee Pitakumpol, 2017) อาจารย์แห่งสถาบันสันติศึกษา ม.อ.หาดใหญ่ แสดงความอัดอัดใจและตั้งข้อสงสัยต่อชุดคำอธิบายพฤติกรรมทางการเมืองที่มองจากกรอบทางความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก โดยเขาสนทนากับความเป็น “คนใน” และกล่าวว่า

“...ขอร้องเถอะครับ นักการศาสนา/ผู้รู้ศาสนาทั้งหลาย อย่าพยายามวิเคราะห์ความขัดแย้งใดๆ ในโลกมุสลิม โดยไม่พิจารณาความเป็นการเมือง (The political) และผลประโยชน์ของประเทศอาหรับ นับวันข้าพเจ้ายิ่งเชื่อมั่นไม่มีรัฐอิสลามอะไรหรอกครับ มันมีแต่ secular state [รัฐโลกียนิยม] ที่แอบเคลือบไว้ด้วยศาสนาในฐานะเสื้อคลุมอันศักดิ์สิทธิ์”

ในทำนองเดียวกัน บูฆอรี ยีหมะ (2017) นักรัฐศาสตร์มุสลิมแห่งมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา แสดงทัศนะเห็นด้วยกับข้อสังเกตของซากีข้างต้นว่า “[สำหรับ] รัฐสมัยใหม่ทั้งหลาย ผลประโยชน์แห่งชาติต้องมาก่อน” เป็นที่ทราบกันดีว่า ซาอุดีอาระเบียในฐานะที่เป็นประเทศผู้นำ (regional hegemon) ในภูมิภาคดังกล่าวเกิดความหวาดระแวงเกี่ยวกับความพยายามในการสนับสนุนอาหรับสปริงและ

กลุ่มที่ต่อต้านอำนาจเก่าในตะวันออกกลางมา
ระยะหนึ่งแล้ว การตอบโต้กาตาร์ในลักษณะ
ดังกล่าวไม่เพียงจะเป็นพฤติกรรมของพันธมิตรกลุ่ม
ประเทศเผด็จการที่อยู่ในอาณัติของซาอุดีอาระเบีย
ในการตอบโต้กับภัยคุกคามและความมั่นคงของรัฐ
(ไม่ใช่ของประชาชน) เท่านั้น แต่เพื่อแสดงอิทธิพล
ต่อประเทศขนาดเล็กที่มีท่าทีสนับสนุนกระบวนการ
ทำให้เป็นประชาธิปไตยในภูมิภาคตะวันออกกลาง
ตั้งแต่ปี 2011 (BBC, 2560) ดังนั้นอาจกล่าวได้
ว่าการเมืองของประเทศในอ่าวอาหรับ (GCC)
ที่แม้จะมีความใกล้ชิดกันในทางภูมิศาสตร์และ
ประวัติศาสตร์การเมืองระยะใกล้และไกลนั้นก็ยัง
เต็มไปด้วยความยั่วยุและขัดแย้งระหว่างกัน
แม้ว่าความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นจะสามารถยุติได้
ไม่ยากนักจากเจ้าผู้กำหนดนโยบายเพียงไม่กี่คนแต่
ความยั่วยุลักษณะดังกล่าวจะยังคงดำรงต่อไป
ภายใต้ระบอบเผด็จการที่ต้องการรักษาฐานอำนาจ
เดิมและผลประโยชน์ชนชั้นปกครองไว้ซึ่งไม่จำเป็นต้อง
ฟังเสียงของประชาชน

ถ้าให้เลือกระหว่างการผลักดันประชาธิปไตย
กับการรักษาสถาบันระบอบเผด็จการแล้วละก็ ความมี
เหตุและผลคงชี้ให้เราเห็นว่าประเทศมหาอำนาจ
อย่างเช่นสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป คงเลือก
ตัวเลือกข้อหลังในการรักษาสถาบันระบอบของตนเอง
มากกว่าข้อแรก กระนั้น การเลือกดังกล่าวก็ชี้ให้เห็น
ถึงความลึกลับและความไม่คงเส้นคงวาในการดำเนิน
นโยบายต่างประเทศของชาติตะวันตกเอง รอมฎอน
เป็นนักวิชาการคนหนึ่งที่ว่าหากพิจารณาตามหาอำนาจ
ดังกล่าวอย่างเสมอต้นเสมอปลายจนทำให้เขาถูก
ห้ามเข้าสหรัฐอเมริกาในยุคประธานาธิบดีจอร์จ บุช
ผู้ถูก (Ramadan, 2006) แต่เขาก็ไม่ได้สรุปอย่าง
รวดเร็วว่าเราต้องเลิกให้ความสนใจกับกระบวนการ
ทำให้เป็นประชาธิปไตยหรือการเข้ากันไม่ได้

**มีคำกล่าวในสังคมมุสลิมว่า
“ถ้าหากมุสลิมในโลกอาหรับ
สามารถรวมตัวกันได้
แล้วไปยึดใส่ประเทศอิสราเอลแล้ว
นั้น แคนันก็จะทำให้อิสราเอลพัง
พินาศได้แล้ว”
คำกล่าวดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า
ผู้ส่งต่อความคิดนั้นไม่ได้เข้าใจ
ความแตกต่างหลากหลายใน
โลกมุสลิม อีกทั้งไม่เข้าใจระเบียบโลกที่
วางอยู่บนผลประโยชน์แห่งชาติ**

ระหว่างหลักการประชาธิปไตยและอิสลาม ในทาง
ตรงกันข้าม รอมฎอน (Ramadan, 2012, p. 116)
ชี้ให้เห็นว่าประชาธิปไตยกับอิสลามนั้นมีฉันทามติ
ร่วมกันใน 5 ประการที่สำคัญด้วยกัน ดังนี้ 1) หลัก
นิติธรรม 2) ความเท่าเทียมกันของพลเมือง 3) สิทธิ
สากลในการเลือกตั้ง 4) ภาวะรับผิดชอบ และ 5)
หลักการแบ่งแยกอำนาจ

กล่าวอย่างเป็นรูปธรรม รอมฎอนเรียกร้องให้
มุสลิมในตะวันตกที่อยู่ในอาณัติของระบอบดังกล่าว
ใช้จุดแข็งของระบอบนี้ในการสร้างอัตลักษณ์ใหม่
ของความเป็นมุสลิมแบบยุโรป (a European Muslim)
ในยุคสมัยใหม่และสร้างคุณูปการให้กับประเทศที่
พวกเขาอาศัยอยู่แทนการเรียกร้องให้พวกเขา
เหล่านั้นหันกลับไปยึดติดกับทัศนคติแบบดั้งเดิมใน
ยุคเก่าที่แบ่งโลกออกเป็นสองขั้วระหว่างโลกอิสลาม
กับโลกแห่งสงคราม แบ่งเขาแบ่งเราระหว่างอิสลาม

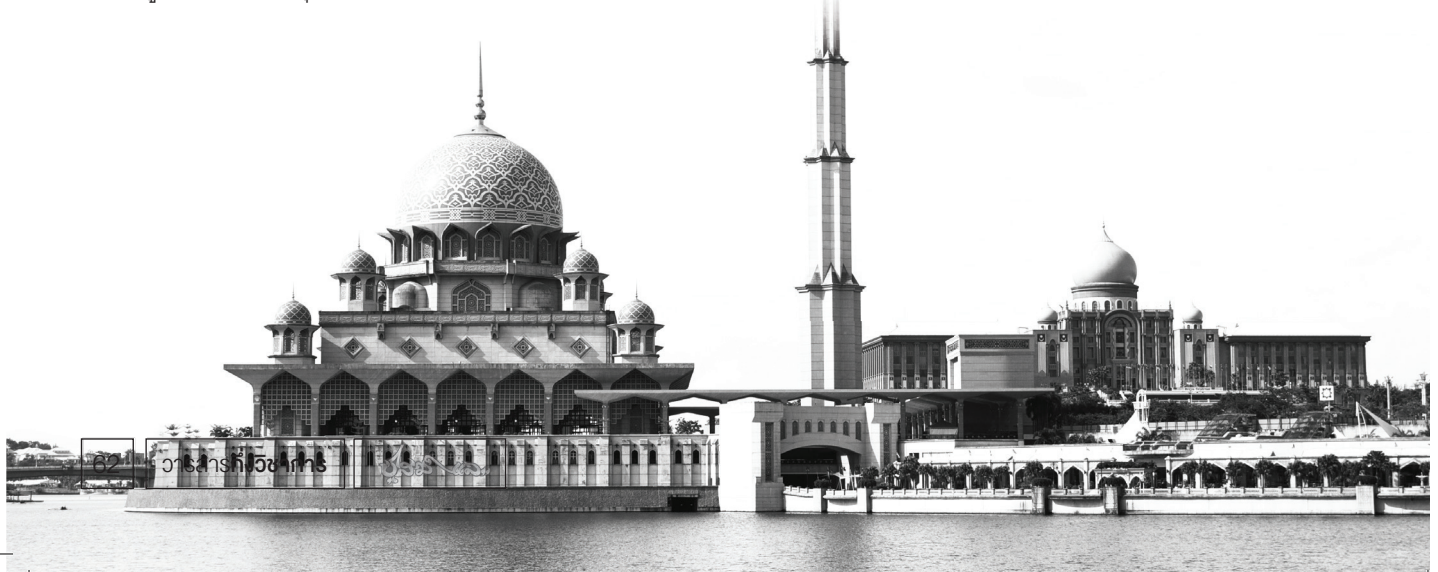
ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโลกมุสลิมและประชาธิปไตย

จำนวนประเทศที่เป็นสมาชิก OIC	57 ประเทศ
จำนวนประชากร	2.2 พันล้านคน (25.9% อาศัยอยู่นอกประเทศมุสลิมชนส่วนใหญ่, 74.1 อาศัยอยู่ในประเทศมุสลิมชนส่วนใหญ่)
ประเทศสมาชิก OIC ที่มีสถานะ “มีเสรีภาพบางส่วน” และ “มีเสรีภาพ” (2017)	28 ประเทศ (5 ประเทศมีเสรีภาพตามมาตรฐานสากล)
ประเทศมุสลิมที่มีปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้ง/ไม่มีการเลือกตั้งทั่วไป และ/หรือผู้หญิงยังไม่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียง	ประมาณ 9 ประเทศ (บรูไน เอิริเทรีย เลบานอน ลิเบีย กатар ซาอุดีอาระเบีย โซมาเลีย เยเมน และสหรัฐอาหรับเอมิเรต)
ประเทศมุสลิมที่อยู่ในกลุ่มที่แย่ที่สุดในด้านสิทธิพลเมืองและเสรีภาพการเมือง (Freedom House)	ซีเรีย เอิริเทรีย อุซเบกิสถาน เติร์กเมนิสถาน โซมาเลีย ซูดาน และซาอุดีอาระเบีย ตามลำดับ

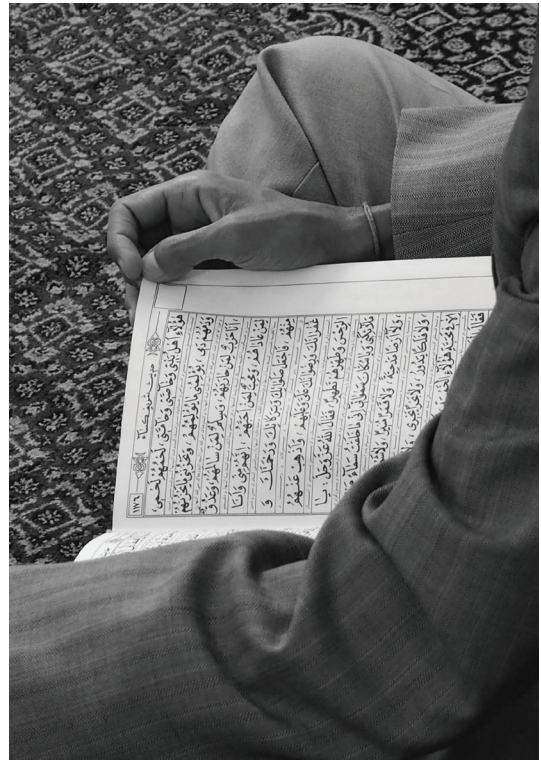
ที่มา (Freedom House, 2017; Herrera, n.d.; Pew Research Center, 2011; The Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries (SESRTC), n.d.; Tovrov, 2011)

กับตะวันตก และยึดติดทัศนคติทางกฎหมายอิสลาม (ฟิกฮ์และฟัตวา) จากตะวันออกกลางที่ตายตัวและแบบที่อึดมั่นามวิสุทธิ บิลลาเตะ ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานสำนักจุฬาราชมนตรี ใช้คำว่า “คร่ำครึ”

ประเทศในโลกมุสลิมจะเลือกใช้ระบอบประชาธิปไตยหรือไม่ขึ้นอยู่กับตัวเลือกที่ทำนายของพวกเขา ในยุคปัจจุบัน จากการสำรวจระบอบการปกครองของประเทศในโลกมุสลิมในปัจจุบันพบว่า ส่วนใหญ่จัดอยู่กลุ่มประเทศที่ประสบปัญหากับระบอบประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้ง (ประมาณ 12 ประเทศไม่สามารถเปลี่ยนผู้นำผ่านการเลือกตั้งได้ เช่น บรูไนและประเทศในอ่าวอาหรับ) ประเทศที่อยู่ในกลุ่มแย่ที่สุดในด้านสิทธิพลเมืองและเสรีภาพประกอบด้วยประเทศมุสลิมจำนวน 7 ประเทศ (ซีเรีย เอิริเทรีย อุซเบกิสถาน เติร์กเมนิสถาน โซมาเลีย ซูดาน และซาอุดีอาระเบีย ตามลำดับ) อย่างไรก็ตาม ตารางที่ 1 ชี้ให้เห็นว่าประเทศสมาชิกขององค์กรการ

ความร่วมมืออิสลาม (OIC) จำนวน 23 ประเทศ ถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีสถานะ “มีเสรีภาพบางส่วน” ในขณะที่ 5 ประเทศอยู่ในสถานะมีเสรีภาพ (Freedom House, 2017) จากการสำรวจดังกล่าว ข้อมูลของ Freedom House (2017) ชี้ให้เห็นว่าโลกมุสลิมมีอาการน่าเป็นห่วงในเรื่องการให้ความสำคัญกับสิทธิพลเมือง สิทธิมนุษยชนและสิทธิทางการเมือง ตูรกีในฐานะที่เคยเป็นหัวขบวนของประชาธิปไตยในโลกมุสลิมก็ยังไม่หลุดพ้นจากกับดักประชาธิปไตย แต่กลับล่องลอยอยู่ในความเป็นประชาธิปไตยพันทางมาหลายปี และมีแนวโน้มไปสู่ความเป็นเผด็จการมากขึ้น (Aknur, 2012; Esen & Gumuscu, 2016; Taş, 2015) ถ้าเรานับการล่มสลายของอาณาจักรออตโตมันเป็นหมุดหมายสำคัญของการกำเนิดรัฐชาติในโลกมุสลิมแล้ว ปี 2017 นี้ นับว่าเป็นการครบรอบ 93 ปีของโลกมุสลิมยุคใหม่และถือเป็นฐานในการเริ่มต้นสังเกตการณ์ต่อจากนี้ได้ว่าเมื่อครบ 100 ปีในอีก 7 ปีข้างหน้าประเทศมุสลิมที่อยู่ในระบอบเผด็จการจะกลายเป็นอะไรต่อไปและประเทศที่เปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้งจำนวน 28 ประเทศนั้นจะแปรเปลี่ยนสภาพไปในทิศทางใด โลกมุสลิมไม่เพียงขาดนักปรัชญาการเมืองที่มีความคิดเชิงวิพากษ์และเป็นมุสลิมภาคสนามอย่างฮาซัน อาซัด (Azad, 2017) นักศึกษาปริญญาเอกด้านอิสลามศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบียได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างแหลมคมเท่านั้น แต่ในทางกลับกันโลกมุสลิมก็ต้องการคนหนุ่มสาวอย่างยิ่งยวดที่ตั้งคำถามกับแนวคิดเก่าๆ ที่ขาดบริบทและขาดความเชื่อมโยงในมิติแห่งกาลเวลา และมีความคิดเชิงวิพากษ์กับสถานการณ์โลกในปัจจุบันไปพร้อมๆ กัน

กล่าวโดยสรุป ตั้งแต่ปี 1924 สภาพของโลกมุสลิมได้เปลี่ยนแปลงไปไม่น้อย การอธิบายพลวัตของโลกมุสลิมด้วยมิติเดิมๆ ชุดคำอธิบายเก่าๆ ในการกล่าวโทษปัจจัยภายนอกมากกว่าปัจจัยภายในนั้นอาจจะเรียกเสียงเหินหมู่ชนมุสลิมแบบจารีตนิยมได้มากก็จริง ทว่าชุดคำอธิบายเหล่านั้นไม่เพียงจะเป็นปัจจัยให้มุสลิมเราตีมูลค่าและโยนหาประวัติศาสตร์อันยิ่งใหญ่ในอดีตที่ถูกสร้างขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เพื่อขโลมจิตใจของผู้แพ้ในยุคปัจจุบันเท่านั้น แต่จะทำให้พวกเราจมปลักอยู่กับอดีตที่มีสภาพแตกต่างกับปัจจุบันและติดกับดักทางความคิดดังกล่าวด้วยเช่นกัน ทางออกไม่ได้อยู่ที่การขัดทอความผิดให้กับผู้อื่นแต่อยู่ที่การหันกลับมาใคร่ครวญที่ตัวมุสลิมเองต่างหาก

บทส่งท้าย

บทความนี้ต้องการสนทนากับมายาคติในความคิดของมุสลิมที่มีความเชื่อว่าอิสลามเข้ากันไม่ได้กับประชาธิปไตย และโลกมุสลิมอ่อนแอและล้มเหลวเพราะภัยคุกคามจากปัจจัยภายนอกเป็นสำคัญ มีคำกล่าวในสังคมมุสลิมว่า “ถ้าหากมุสลิมในโลกอาหรับสามารถรวมตัวกันได้ แล้วไปยื่นมือใส่ประเทศอิสราเอลแล้วนั้น แค่นั้นก็จะทำให้อิสราเอลพังพินาศได้แล้ว” คำกล่าวดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าผู้ส่งต่อความคิดนั้นไม่ได้เข้าใจความแตกต่างหลากหลายภายในโลกมุสลิม อีกทั้งไม่เข้าใจระเบียบโลกที่วางอยู่บนผลประโยชน์แห่งชาติ ตระการการเอาตัวรอดของชาติ และระเบียบโลกที่ไร้ศูนย์กลางทางอำนาจกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าองค์การความร่วมมืออิสลาม (OIC) เป็นความพยายามที่ชัดเจนที่สุดในการรวมตัวของประเทศมุสลิม แต่บทบาทของโอไอซีก็ยังไม่ห่างไกลกับการแสดงบทบาทนำในการปกป้องผลประโยชน์ของโลกมุสลิมอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการรวมตัวกันในแบบดังกล่าวก็เป็นการลอกเลียนแบบการรวมตัวเพื่อทำกิจกรรมของชาติในยุคสมัยใหม่ที่มีชาติตะวันตกเป็นผู้มีบทบาทนำตั้งแต่แรกเริ่ม เมื่อหันกลับมาทบทวนปัญหาที่โลกมุสลิมกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ ไม่ว่าจะเรื่องความสุดโต่งและการก่อการร้ายข้ามชาติ วิกฤตผู้พลัดถิ่น ความยากจน การละเมิดสิทธิมนุษยชน และพัฒนาการทางการเมืองแล้ว สิ่งที่มุสลิมคงต้องใคร่ครวญให้มากกว่าเดิมเกี่ยวกับ

สถานการณ์ของโลกมุสลิมในปัจจุบันเห็นคงจะเป็นการวิพากษ์มายาคติที่ตัวเองสร้างขึ้นอย่างถี่ถ้วน ราวกับว่า “We can't blame the West for our failures” (เราไม่สามารถโยนความผิดให้ชาติตะวันตกสำหรับความล้มเหลวของเราเอง)” (Warikoo, 2012) ในทำนองเดียวกัน การสำรวจดังกล่าวทำให้เห็นถึงข้อสังเกตของอาฏิล ศิริพันธ์ นักศึกษาปริญญาเอกด้านวิทยาศาสตร์พื้นพิภพ แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์อับดุลเลาะห์เพื่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในซาอุดีอาระเบีย ที่วิพากษ์วิจารณ์ความคับแคบทางความคิดของมุสลิมอย่างตรงไปตรงมาในการทำทำความเข้าใจความล้มเหลวและตำแหน่งแห่งที่ของประเทศมุสลิมในโลกปัจจุบันโดยเขากล่าวว่า

“มันแค่... มุสลิมอ่อนแอ มุสลิมก็แพ้ไป มุสลิมไม่มีโทมาฮอว์ค มุสลิมก็แพ้ไป มันง่ายและสะดวกเสมอครับที่[เรา]ไม่ได้รู้จักใครแล้วว่าเขาคล่องเป็นพิเศษ...เพราะ[เรา]ครอบตัวเองด้วยความเชื่อบางอย่างที่จำกัดอยู่ในวงสังคมเล็กๆ ของเราเอง [เรา]เลยทำได้หมด...มันไม่ใช่[เรา]คม [เรา]แค่แคบ” (Siripatana, 2017a, 2017c)

ไม่ว่าประชาธิปไตยกับอิสลามจะเข้ากันได้หรือไม่ในทางเทววิทยา แต่ในทางการเมืองแห่งความเป็นจริงแล้ว อิทธิพลของประชาธิปไตยได้เคลื่อนขยายเข้าไปเต็มระบอบในพื้นที่ของโลกมุสลิมไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แม้ว่าจะมีประเทศมุสลิมหลายประเทศ (อาทิเช่น ตุรกี มาเลเซีย และอินโดนีเซีย) ได้เรียนรู้ที่จะอยู่กับประชาธิปไตย ตั้งแต่การก่อการกำเริบรัฐชาติก็ตาม แต่ดูเหมือนตูนิเซียจะเป็นประเทศแรกที่ก้าวหน้าที่สุดหลังเหตุการณ์อาหรับสปริงที่สามารถเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจให้กับโลกมุสลิมในอนาคตในการอยู่กับความท้าทายทางการเมืองและบริบทที่กำลังเปลี่ยนไป ■

เชิงอรรถ

- ¹ ผู้เขียนขอขอบคุณอาจารย์เอกรินทร์ ต่วนศิริ อาจารย์ดุลยวิทย์ นาคนาวา และคุณชัลมาน หมัดหมั่นสำหรับการวิพากษ์วิจารณ์บทความนี้ก่อนการเผยแพร่ และขอขอบคุณปาตานีฟอรัมที่อนุญาตให้นำบทความชิ้นนี้มาเผยแพร่ต่อ
- ² หนึ่งในกระบวนการเปลี่ยนผ่านในที่นี้ หมายถึงการแยกศาสนาออกจากการเมือง โปรดดูบทความของ Ghannouchi (2016).
- ³ ในเชิงสถาบันการเมือง งานของอิมรอน ซาเหาะ (2016) ชี้ให้เห็นว่า “พรรคการเมืองมุสลิมทั้ง 3 พรรค [ในประเทศไทย] ที่เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้มีอุดมการณ์ที่ชัดเจนถึงการไม่แยกศาสนาออกจากการเมือง...”
- ⁴ โปรดดูข้อถกเถียงเพิ่มเติมได้ที่งานเขียนของ Khatab (2002)
- ⁵ หลักจากการสถาปนาตุรกีขึ้นเป็นประเทศใหม่ในปี 1923 แล้ว ตุรกีก็เปลี่ยนแปลงระบบการเมืองภายในครั้งสำคัญในทศวรรษ 1950 ด้วยการเปลี่ยนจากระบบพรรคการเมืองเดี่ยวไปสู่ระบบหลายพรรคการเมือง โปรดดูงานเขียนของ Feroz (1993, Chapter 6)
- ⁶ เช่น มีการให้สิทธิทางการเมือง มีการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น และมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ (แม้กษัตริย์จะยังคงรักษาอำนาจอธิปไตยอยู่ก็ตาม) เป็นต้น นอกจากนี้ยังพัฒนาการล่าสุดของประเทศซาอุดีอาระเบียเห็นจะเป็นการอนุญาตให้ผู้หญิงสามารถดำรงตำแหน่งผู้บริหารองค์กรสำคัญของประเทศได้ โปรดดูงานเขียนของ Aidroos (2017)
- ⁷ มีความพยายามเป็นจำนวนมากจากนักวิชาการด้านการเมืองเปรียบเทียบในการศึกษาและจัดประเภทประเทศที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านซึ่งรวมถึงประเทศในโลกมุสลิมด้วยเช่นกัน โปรดดูงานเขียนที่สำคัญของ Collier & Levitsky (1997) Diamond (2002), Levitsky & Way (2002), และ Zakaria (1997)
- ⁸ โปรดดูงานเขียนของ Dahl (1984), Schumpeter (1976), และ Elliott (1994) กล่าวให้ถึงที่สุด อดัม เชอเวสกี (Przeworski, 1991, 10-49) ให้ทัศนะว่าระบอบประชาธิปไตยนั้นต้องเป็นระบอบที่มีพรรคที่แพ้การเลือกตั้ง แต่ผู้แพ้เลือกที่จะเล่นอยู่ในกรอบกติกาเพื่อให้สามารถกลับมาชนะได้ในครั้งต่อไป กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาธิปไตยต้องเป็นกฎกติกาเดียวกันเท่านั้นในเมืองแห่งนั้น ด้วยเหตุนี้ระบอบประชาธิปไตยจึงเปิดพื้นที่ให้มีการแข่งขันกันแต่ผู้แข่งขันไม่สามารถกำหนดผลลัพธ์ที่ชัดเจนและแน่นอนได้
- ⁹ โปรดดูงานเขียนที่ชี้ให้เห็นถึงการใช้สถาบันนักวิชาการอิสลาม (อูลามาฮ์) เป็นเครื่องมือในการจัดการความจริงและควบคุมสังคม ได้ที่งานของ Barakat (1993, 274) และ Shahi (2013, 77)
- ¹⁰ โปรดดูการสร้างควมมั่นคงให้กับระบอบเผด็จการได้ที่งานเขียนของ Bellin (2012) และ Gandhi & Przeworski (2007)
- ¹¹ ในการบรรยายเกี่ยวกับสถานการณ์โลกมุสลิมที่มีสยิดกลางจังหวัดกระบี่ ปี 2016 ซึ่งจัดโดยสภาเครือข่ายช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม สำนักจุฬาราชมนตรี อีหม่ามวิสุทธิ์ บิลลาลเต๊ะ ประธานสภาเครือข่ายฯ แบ่งมุสลิมสุดโต่งออกเป็นสองกลุ่ม สำหรับกลุ่มขวาจัดท่านใช้คำว่าคร่ำครึเป็นคำคุณศัพท์เพื่อชี้ให้เห็นถึงความยากในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและความไม่ยืดหยุ่น ซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็นการให้ภาพและน้ำหนักที่ค่อนข้างชัดเจนในการอธิบายความสุดโต่งและตกขอบได้ดีในภาษาไทย (บันทึกภาคสนาม, 2016)
- ¹² อย่างไรก็ตาม นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายอีกฝ่ายหนึ่งได้อธิบายว่าพัฒนาการล่าสุดของตุรกีในการมุ่งสู่ระบบประธานาธิบดีนั้นมิได้มีเหตุผลที่ดี ตุรกีต้องการระบบที่เข้มแข็งเพื่อเผชิญหน้ากับความท้าทายที่ประเทศกำลังประสบอยู่

ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตผู้ลี้ภัยชาวซีเรีย การก่อการร้าย การทำรัฐประหารที่ล้มเหลว เครือข่ายรัฐซ้อนรัฐที่มีฟิตฮูละห์ กูเลนเป็นผู้นำ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และการสร้างเสถียรภาพให้กับประชาธิปไตย โปรดดูที่ Ibrahim Kalin (2017) และ TRT World (2017)

¹³ โปรดดูประเด็นเรื่องความคิดเชิงวิพากษ์ในอิสลามได้ที่บทความสรุปของ ยาสมิน ชัตตาร์, อันวาร์ กอมะ และ เอกรินทร์ ต่วนศิริ (2015)

¹⁴ อาวุธ ศิริพันธ์ะ วิพากษ์การโหยหาอดีตของเยาวชนมุสลิมกลุ่มหนึ่งว่า “คนที่ลืมนาม al-khawarizmi คือมุสลิมเองนี่แหละ ตัวเองไม่ทำวิจัยเอง ซ้ำเกลียดเรียนคณิตเอง แล้วมาพูดว่าโลกลืมนาม ในตอนที่พวกฝรั่งเขาไม่ลืมนามเพราะเขาสนใจต่อวิชา พวกนี้จริงจัง ประวัติศาสตร์ของคณิตศาสตร์จึงอยู่ในเรื่องที่เขาสอนต่อๆ กันมาอยู่แล้ว” โดยเขาย้ำว่า “ฝรั่งมันก็ให้เครดิตเมื่อควรให้นั่นแหละ” (Siripatana, 2017b) โปรดพิจารณาความคิดว่าด้วยการก่อร่างของโลกมุสลิมได้ทำงานเขียนของ Afsaruddin (2017) และ Emon & Steinmetz-Jenkins (2017)

เอกสารอ้างอิง

เซลิเม. (2017, ตุลาคม 1). **บทสนทนาว่าด้วยตุรกีกับการเข้าเป็นสมาชิกของสหภาพยุโรป.**

ไทยรัฐออนไลน์. (2017, มิถุนายน 5). **โคดเดียวกาตาร์! บาห์เรน-อียิปต์-UAE-ซาอุดี ประกาศตัดสัมพันธ์ การทูต.** Retrieved from <https://www.thairath.co.th/content/962972>.

บุษมอริย์หะมะ. (2557). ประชาธิปไตยในโลกอิสลาม. ใน สุชาติ เศรษฐมาลินี และวิสุทธิ บิลล่าเต๊ะ (บรรณาธิการ), **คนหนุ่มสาวมุสลิมกับโลกสมัยใหม่.** กรุงเทพฯ: คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มุฮัมหมัดอิลยาส หญาปรัง. (2016a, สิงหาคม 30). **อิสลามกับประชาธิปไตย: บทสะท้อนเบื้องต้น** [ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้]. สืบค้นใน <http://www.deepsouthwatch.org/node/9354>.

มุฮัมหมัดอิลยาส หญาปรัง. (2016b, พฤศจิกายน 10). **พลวัตความคิดทางการเมืองในโลกมุสลิมกับแนวความคิดการต่อสู้ของขบวนการมลายูมุสลิมปาตานี ตอนที่ 1.** สืบค้นใน <http://www.pataniforum.com/single.php?id=616>.

ยาสมิน ชัตตาร์, อันวาร์ กอมะ, & เอกรินทร์ ต่วนศิริ. (2015, เมษายน 15). **ถอดความสรุปหัวข้อ ความสำคัญของการคิดเชิงวิพากษ์สำหรับสังคมมุสลิมทั้งในตะวันตกและตะวันออก** ปาฐกถาโดย ฏอริก รอมฎอน. สืบค้นใน <http://www.pataniforum.com/single.php?id=504>.

อันวาร์ กอมะ. (2017, เมษายน 17). **บันทึกจากตุรกีว่าด้วยผลประชาชาติถึงประชาธิปไตยไทย ตอนที่ 2.** สืบค้นใน <http://www.pataniforum.com/single.php?id=689>.

อิมรอน ซาเหาะ. (2016, เมษายน 2). **บทนำ แนวคิดอิสลามการเมืองและสันติภาพของพรรคการเมืองมุสลิมในประเทศไทย** [ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้]. สืบค้นใน <http://www.deepsouthwatch.org/node/8409>.

เอกรินทร์ ต่วนศิริ. (2015). **โลกทัศน์ของปัญญาชนมุสลิมกับประชาธิปไตย. วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 21(3), 87-124.**

- Afsaruddin, A. (2017, May 14). The Myth of the Muslim World. **The Chronicle of Higher Education**. Retrieved from http://www.chronicle.com/article/The-Myth-of-the-Muslim-World/240069?cid=cr&utm_source=cr&utm_medium=en&elqTrackId=98aa3800b533489bbb67106931191ddd&elq=920723f96c2a477b8e549f279915eb0c&elqaid=13928&elqat=1&elqCampaignId=5810.
- Aidroos, M. A. A. (2017, May 15). **Dammam Airports Company hires first Saudi woman executive**. Retrieved from <http://saudigazette.com.sa/saudi-arabia/dammam-airports-company-hires-first-saudi-woman-executive/>.
- Aknur, M. (2012). **Democratic Consolidation in Turkey**. Boca Raton: Universal-Publishers.
- Azad, H. (2017, มีนาคม 11). เหตุใดจึงไม่มีนักปรัชญามุสลิม?. Retrieved from <http://www.pataniforum.com/single.php?id=673>.
- Barakat, H. (1993). **The Arab World: Society, Culture, and State**. Berkeley: University of California Press.
- BBC. (2560). เหตุผล 4 ประการที่กาดาร์ถูกเพื่อนบ้านตัดสัมพันธ์. Retrieved from <http://www.bbc.com/thai/international-40161395>.
- Bellin, E. (2012). Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Lessons from the Arab Spring. **Comparative Politics**, 44(2), 127-149.
- Bukhoree Yeema บุญอริยี่หะ. (2017, June 5). การเมืองในฝ่ายอาหรับ (ซุนนะห์)... -. Retrieved from https://www.facebook.com/zakee.pitakumpol/posts/1422005874504109?comment_id=1422086651162698¬if_t=feed_comment_reply¬if_id=1496667733101887.
- Collier, D., & Levitsky, S. (1997). Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research. **World Politics**, 49(3), 430-451.
- Dahl, R. A. (1984). Polyarchy, Pluralism, and Scale. **Scandinavian Political Studies**, 7(4), 225-240. Retrieved from <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.1984.tb00304.x>.
- Diamond, L. J. (2002). Thinking about hybrid regimes. **Journal of Democracy**, 13(2), 21-35.
- Elliott, J. E. (1994). Joseph A. Schumpeter and The Theory of Democracy. **Review of Social Economy**, 52(4), 280-300.
- Emon, A. M., & Steinmetz-Jenkins, D. (2017, June 2). How the Muslim World Was Invented. **Foreign Affairs**. Retrieved from <https://www.foreignaffairs.com/reviews/review-essay/2017-06-02/how-muslim-world-was-invented>.
- Esen, B., & Gumuscu, S. (2016). Rising competitive authoritarianism in Turkey. **Third World Quarterly**, 37(9), 1581-1606. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1135732>.
- Feroz, A. (1993). **The making of modern Turkey**. London and New York: Routledge.
- Freedom House. (2017). FH_Electoral_Democracies_1988-2016. **Freedom House**. Retrieved from

- <https://freedomhouse.org/report/fiw-2017-table-country-scores>.
- Gandhi, J., & Przeworski, A. (2007). Authoritarian institutions and the survival of autocrats. **Comparative Political Studies**, 40(11), 1279-1301.
- Ghannouchi, R. (2016). From Political Islam to Muslim Democracy: The Ennahda Party and the Future of Tunisia Essays. **Foreign Affairs**, 95, [i]-75.
- Herrera, M. (n.d.). **Electoral Democracies-World Electoral system, world dictatorships in the world, countries with no elections**. Retrieved from <http://www.mherrera.org/electoral.htm>.
- Huntington, S. P. (1984). Will more countries become democratic?. **Political Science Quarterly**, 99(2), 193-218.
- Huntington, S. P. (1991). Democracy's third wave. **Journal of Democracy**, 2(2), 12-34.
- Kalin, I. (2017, April 27). Erdoğan is right: Turkey's referendum is a victory for democracy. **The Guardian**. Retrieved from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/apr/27/erdogan-turkey-referendum-democracy-military>.
- Khatab, S. (2002). "Hakimiyyah" and "Jahiliyyah" in the Thought of Sayyid Qutb. **Middle Eastern Studies**, 38(3), 145-170.
- Levitsky, S., & Way, L. (2002). The Rise of Competitive Authoritarianism. **Journal of Democracy**, 13(2), 51-65. <https://doi.org/10.1353/jod.2002.0026>.
- Marquardt, F., Ramadan, T., Bencheikh, G., & Ibrahim, A. (2015, February 10). **Muslim Democrats of the World, Unite!**. Retrieved from http://www.huffingtonpost.com/felix-marquardt/muslim-democrats-unite_b_6648898.html.
- Pew Research Center. (2011, January 27). **Muslim-Majority Countries**. Retrieved from <http://www.pewforum.org/2011/01/27/future-of-the-global-muslim-population-muslim-majority/>.
- Przeworski, A. (1991). **Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Puddington, A., & Roylance, T. (2017). Populists and Autocrats: The Dual Threat to Global Democracy (Freedom in the World 2017). **Freedom House**. Retrieved from <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2017>.
- Ramadan, T. (1999). **To Be a European Muslim**. Leicester: Islamic Foundation.
- Ramadan, T. (2006, October 1). Why I'm Banned in the USA. **The Washington Post**. Retrieved from <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/09/29/AR2006092901334.html>.
- Ramadan, T. (2012). **Islam and the Arab Awakening**. USA: Oxford University Press.
- Safi, L. M. (2003). **Tensions and Transitions in the Muslim World**. Maryland: University Press Of America.

- Sasakawa Peace Foundation. (n.d.). **Muslim Democrats | About**. Retrieved from <http://www.asiamuslimdemocrats.org/about/>.
- Schumpeter, J. A. (1976). **Capitalism, Socialism and Democracy**. London: Allen and Unwin.
- Shahi, A. (2013). **The Politics of Truth Management in Saudi Arabia**. Routledge.
- Siripatana, A. (2017a, April 23). **มันไม่ใช่ว่า[คุณ]คม [คุณ]แค่แคบ**. [Facebook]. Retrieved from https://www.facebook.com/asiripatana?ref=br_rs.
- Siripatana, A. (2017b, May 17). **คนที่ลืมนาม al-khawarizmi คือมุสลิม**. [Facebook]. Retrieved from https://www.facebook.com/asiripatana?ref=br_rs.
- Siripatana, A. (2017c, June 4). **สนทนากับทัศนะของ Adil Siripatana ผ่านทางเฟสบุ๊ก “มันไม่ใช่ว่า [เรา]คม [เรา]แค่แคบ.”**
- Taş, H. (2015). Turkey-from tutelary to delegative democracy. *Third World Quarterly*, 36(4), 776-791. <https://doi.org/10.1080/01436597.2015.1024450>.
- The Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries (SESRIC). (n.d.). **OIC Member States in Figures** [The Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries (SESRIC)]. Retrieved from <http://www.sesric.org/oic-member-countries.php>.
- Tovrov, D. (2011, September 26). **Saudi Women Vote; Which Countries Still Don't Allow Women's Suffrage?**. Retrieved from <http://www.ibtimes.com/saudi-women-vote-which-countries-still-dont-allow-womens-suffrage-318260>.
- TRT World. (2017). **One on One: Interview with Turkish Presidential Spokesman Ibrahim Kalin**. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=kEdVFRhoULI>.
- Warikoo, N. (2012, September 10). **Muslim Scholar Tariq Ramadan Says Islam, Democracy Compatible**. Retrieved from <http://www.campus-watch.org/article/id/12543>.
- Zakaria, F. (1997). The rise of illiberal democracy. *Foreign Affairs*, 22-43. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/20048274>.
- Zakee Pitakumpol. (2017, June 5). **การเมืองในฝ่ายอาหรับ (ขุนนะห์)... -**. สืบค้นใน https://www.facebook.com/zakee.pitakumpol/posts/1422005874504109?comment_id=1422086651162698¬if_t=feed_comment_reply¬if_id=1496667733101887.

